

(LAPOK RÉGI ÉS ÚJ TÖRTÉNETÉBŐL)

1. Tíz éve...? tizenöt éve...? Nehéz lenne pontosan megmondani, mióta figyeljük — akár Budapesten élünk, akár csak ideiglenesen rándulunk fel a fővárosba — mi történik a budai Várhegyen, hogyan épül újjá a Vár. A háborút követő első években szinte kedve sem volt az embernek tekintetét a romos sziluett felé emelni, amely áthuggatott, élettelen kulisszaként az oly hamar újjáéledő várost csak a tragikus mélypontra emlékeztette, 1944—45 fordulójának fasiszta infernojára.

Azian évről évre változott a kép, és nemcsak bizakodó érdeklődéssel néztünk fel a palotára, amelynek szétszabdalt körvonalai lassan kiigazodtak. Olykor már fel-fel is rándultunk vasárnap délelőtt, hogy közelebről is lássuk, mint állítják helyre a Várnegyed utcáskáit, hogyan restaurálják gyönyörű műemlékeit, hogyan éled újjá szó szerint poraiból a Várpalota. Hatalmas munkát végeztek és végeznek itt, nemcsak a műemlék-helyreállítás hazai történetében egyedülállót, de nemzetközileg is párját ritkítót.

Felbecsülhetetlen kár

Mi pusztult el a Várban a világháború alatt? A teljes kárlista közlése száz és száz oldalakat töltene meg, így hát csupán néhány szemelvény, először a palotát ért károkból:

A táncterem északi fele tönkrement, mennyezete, előtte az erkély, valamint a földszinti pillér beomlott. Bomba érte a diplomata lépcsősor feletti boltozatot, beomlott a második emeleti rész is, megsérült a Habsburg-terem bol-

tozata, a Szent István-terem és a Hunyadi-terem megsemmisült. A Mária Terézia korabeli épületrészek kiégtek. Itt voltak a fogadótermek, a királyi és a királynői lakosztályok, a vendéglakosztályok, a tisztii és alkalmazotti szobák. A trónterem mennyezete beomlott, leégett a kápolna udvar körüli szárnyak tetőzete, a déli és a krisztinavárosi szárnyak, a dunai oldalak tetőszerkezete. A berendezés teljes egészében semmivé vált, ide értve a világhírű gobelineket, ke-

Egymagáról erről, az újabb ásatásokról, a feltáró és restauráló munkáról egy krónikára valót lehetne összeírni; s persze még sokkal többet, ha azt is érzékeltetni akarnánk, amit a budai Vár a nemzeti történetében jelent, hiszen az az érdeklődés, amellyel a közvélemény a megújhodását kísérte és kíséri, ettől elválaszthatatlan; hosszú évszázadokig ez volt az ország szíve, itt játszódtott le a nemzeti történelem legtöbb fontos aktusa.

Mindennek áttekintésére egy napilapsorozat néhány folytatása nem vállalkozhat; csupán részleteket villanthatunk fel a régmúlt történelemből, egy pár mozaikkockáját mutathatjuk be a pusztulás szörnyű és a mentés-újjáépítés nagyszerű történetének. De talán ez sem felesleges, annál kevésbé, mert azokhoz szólunk, akiknek ez az ország hazájuk, és benne a Vár — a történelmi és a mai (amely páratlan kulturális központ lesz) — a nemzeti sorsnak nemcsak egyik helyszíne, hanem egyik jelképe is.

leti szőnyegeteket. Elhamvadtt továbbá 1900 négyzetméter régi és 2600 négyzetméter újabb berakásos parketta és 9400 négyzetméter mintás tölgyfaparketta.

A lakóegyedben egyetlen ház sem maradt ép, a közművek százszázalékosan megsemmisültek. A Sándor-palota, az egykori miniszterelnökségi épület, rommá lett, használhatatlanná vált a volt honvédelmi minisztérium épülete, József főherceg palotája, súlyos kár érte a Mátyás-templomot, továbbá a volt pénzügymi-

nisztériumot, a régi budai város-házát, az Országos Levéltárat.

A szerencsés cukrászda

Csodával határos, hogy akadt néhány, viszonylag szerencsés ház. Ilyen volt a híres Ruszwurm cukrászda épülete. A világháborúban a 130 éves berendezése épségben maradt. De az 1886. évi ostromot is átvészelte és az 1849. évit is. Hogy ez milyen ritkaság volt, arról később lesz szó.

(Egyébként nemcsak erről volt híres ez a ház, és nemcsak a kréméséről, hanem arról is, hogy az előd: Müller cukrász „a cukrászat szabadságharcosa” nevet kapta, és bár ma egyáltalán nem vagyunk hívei az ilyenfajta elnevezéseknek, mint Táncsicsfánk vagy Petőfi-rolád vagy Kossuth csokoládés szelet — 1848-ban nagy szó volt, hogy Müller cukrász ilyen elnevezéseket adott alkotásainak. A Kossuth-szeletből naponként vitt néhányat a szomszédban raboskodó Kossuth Lajosnak Beck bárónő. A szabadságharc alatt a cukrász beállt honvédnek, fogságba esett, majd börtönbe került. Vajon neki vitt-e valaki süteményt? Erről nem szól a fáma.)

Aki kincseket mentett

Lehetett volna a kár még nagyobb, ha nincsenek olyan emberek, mint Virágh Antal.

Ma 65 éves, két éve nyugdíjas altiszt. Negyven évig, 1966-ig, a Halászbástya tornyában élt, szolgálati lakásban, két éve a városban lakik, de majd mindennap feljár a Várba, a múzeum szertint: nélkülözhetetlen ember, aki a Vár minden kövét ismeri. Dr. Gerevich László, a várbeli ásatások irányításáért kapott Kossuth-díjat, a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézet igazgatója, s ez a véleménye Virágh Antalról:

→ Évtizedeken át jobbkezem volt, nagyon derekasan viselkedett.

De hadd mondja el Virágh Antal azt, amiről sokan beszéltek vele kapcsolatban:

— A Halászbástya tornyában laktam, pincéjében voltak elrejtve a Fővárosi Képtár legértékesebb darabjai 12 nagy ládában, és a Petőfi Múzeum anyaga, hat nagy ládában. A Vár 1945 telén tele volt németekkel, nagyon féltettem a ládákat, hiszen Hitler katonái nagyban fosztogattak, ha kinyitják a ládákat, nem kétséges, hogy a tartalmát elviszik. Tudtam, hogy ugyanabban a pincében olyan ládák is vannak, amelyekben cserépeket tárolnak. Ezek se voltak értéktelenek, de mégsem tudták volna elvinni, eladni. Tehát a cseréppel teli ládákat odatoltam a szélekre vagy felraktam a ládakupac tetejére és így a képekkel, meg a Petőfi Múzeum anyagával teli ládák közepén voltak, elbarikádózva...

A ház majdnem elpusztult, de a Ruszwurm cukrászda megmaradt.

Hál'isten, jól gondoltam. A németek kinyitották a ládákat, látták, hogy csupa cserépedény van bennük, elhitték nekem, hogy a többi ládában is ez van, azokat már meg sem nézték. De más veszedelem is fenyegetett minket. A Halászbástyán gyönyörű, középkori kőtorony is volt, Gerevich tanár úrral gondoztuk. Egyszer csak észreveszem, hogy a német katonák hurcolják kifelé a régi, becses emlékeket ágyúállásokhoz, barikádokhoz. Hiába mondtam nekik, hogy ezek a kövek kincseket érnek, nem is hederítettek rám. Akkor már sok ház égett, az utcák tele voltak romokkal — éppen akkor történt, hogy a Szent-háromság téren a németek benzinhordói felrobbantak és szétvetették a IV. Károly király koronázására épült lépcsőket. Szalagim le a palotába, hogy segítséget kérjek. A pincében mulatoztak a német katonák. Az egyikükhöz, egy hadnagyhoz odaléptem. Óriási szerencsém volt, talán műgyűjtő vagy régész lehetett. Megkértem, hogy segítsen, mert az emberei tönkreteszik a régi köveinket. Egy tisztet adott mellém, hogy jöjjön velem. Leállította a vandál munkát. Így maradtak meg az értékes köveink. Miután csend lett, a családommal együtt visszahordtam őket a megszokott helyükre.

Még valamiről híres Virágh Antal. Jóval a felszabadulás után ő fedezte fel, hol vannak elrejtve az Esterházy-kincsek. Ez úgy történt, hogy betért egy fröccsre a várbeli kisvendéglőbe, Esterházy egykori inasával. Jó hangulat kerekedett és az inas elmesélte, hol vannak a kincsek. „Talán már tönkre is mentek az évek alatt a nedves földben, csak cukroszárkókba dobálták be azokat.” Virágh Antal azonnal felkerekedett, értesítette az illetékeseket, és még azon az éjszakán nekiláttak az ásáshoz, valóban az utolsó pillanatban érkeztek: a kincsek hamarosan tönkrementek volna a nyirkos földben.

György István
(Folytatjuk)